ר"ע אומר על זה ועל זה נחלקו כו': ר"ע היינו תנא קמא איכא בינייהו א)דרב אחלי ואיתימא רב יחיאל ולא מסיימי תניא אמר ר"ע לא אמר ר' ישמעאל דבר זה אלא אותו תלמיד אמר דבר זה והלכה כאותו תלמיד הא גופה קשיא אמרת לא א"ר ישמעאל דבר זה אלמא לית הלכתא כוותיה והדר אמרת הלכה כאותו תלמיד אמר רב יהודה אמר שמואל לא אמרה ר' עקיבא אלא ב)לחדד בה התלמידים ור"נ בר יצחק אמר נראין איתמר א"ר יהושע בן לוי כל מקום שאתה מוצא משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר"ע אינו אלא ר"מ ששימש את ר' ישמעאל ואת ר"ע ג)דתניא אמר ר"מ כשהייתי אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל רבי עקיבא אסרה עלי איני והאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' מאיר כשהייתי לומד אצל ר' עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר וכשבאתי אצל ר' ישמעאל אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמר לי בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו אמרתי לו דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו אמר לי וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו והלא אמרה תורה 1)וכתב ומחה כתב שיכול למחות מאי קא"ל ומאי קא מהדר ליה הכי קא"ל לא מיבעיא בחסירות וביתירות [דלא טעינא] דבקי אנא ה)אלא אפילו מיחש לזבוב נמי דילמא אתי ויתיב אתגיה דדל"ת ומחיק ליה ומשוי ליה רי"ש דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו קשיא שימוש אשימוש קשיא אסרה אאסרה בשלמא שימוש אשימוש לא קשיא מעיקרא אתא לקמיה דר"ע ומדלא מצי למיקם אליביה אתא לקמיה דרבי ישמעאל וגמר גמרא והדר אתא לקמיה דר"ע וסבר סברא אלא אסרה אאסרה קשיא קשיא תניא רבי יהודה אומר ר"מ היה אומר א)לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה ורבי יעקב אומר משמו ב)חוץ מפרשת סוטה שבמקדש מאי בינייהו אמר רב ירמיה למחוק לה מן התורה איכא בינייהו והני תנאי כי הני תנאי דתניא ג)אין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת ר' אחי בר יאשיה אמר מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת אמר רב פפא דילמא לא היא עד כאן לא קאמר ת"ק התם אלא כיון דאינתיק לשום רחל תו לא הדרא מינתקא לשום לאה ד)אבל גבי תורה דסתמא מיכתבא הכי נמי דמחקינן אמר רב נחמן בר יצחק דילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם אלא דאיכתיב מיהת לשום סוטה בעולם אבל גבי תורה דלהתלמד כתיבא הכי נמי דלא מחקינן ולית ליה לרבי אחי בר יאשיה הא דתנן 2)כתב [גט] לגרש את אשתו

ונמלך

רבי עקיבא היינו ת"ק. דקתני ח) הכשר מבוי ב"ש אומרים כו' ולא מפליג בין קצר לרחב: **דרב אחלי**. מבוי פחות מארבעה טפחים חד מינייהו אית ליה דבארבעה ומארבעה ולמעלה פליגי אבל פחות מארבעה אין צריך כלום: **ולא מסיימי**. הי מינייהו אית ליה דרב אחלי והי מינייהו לית ליה לדרב אחלי והיינו דאמר לעיל (יב.) דרב אחלי גופיה תנאי היא: **לא רבי ישמעאל אמר דבר זה**. מוחזק אני בו שהוא חכם ומעולם לא אמר דבר זה: **לא אמרה רבי עקיבא**. להאי הלכה כאותו תלמיד אלא לחדד את התלמידים שישימו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם לפיכך שיבחו בפניהם: **נראין איתמר**. נראין דברי אותו תלמיד: **קנקנתום**. אדרימינ"ט: **אסרה עלי**. ולקמן מפרש: **מחסר אות אחת**. וה' אלהים אמת אם תחסר אל"ף הרי אתה מחריב. **וידבר ה'** אם תוסיף אות אחת ותכתוב וידברו נמצאת מחריב: **דבר אחד יש לי**. לקמן מפרש מאי קמהדר ליה: **כתב שיכול למחות**. וקנקנתום רישומו ניכר מאד: **מאי קאמר ליה**. רבי ישמעאל: **ומאי קא מהדר ליה**. רבי מאיר. אזהר ליה על חסר ויתר ומהדר ליה קנקנתום יש לי: **קשיא שימוש אשימוש**. דקאמר לעיל קמיה רבי ישמעאל שימש תחילה והכא תני איפכא: רבי עקיבא היה חריף טובא ולא מצי ר' מאיר למיקם אליביה: **וגמר גמרא**. משניות שקיבל מרבותיו: **והדר אתא לקמיה דרבי עקיבא**. שהיה חריף לפלפל ולדקדק במה שלמד להשיב תשובות ומשניות זו על זו ולתרץ: **חוץ מפרשת סוטה**. אפילו בספר תורה דקסבר אם בא למחוק לה מן התורה מוחק: **שבמקדש**. מגילה של כל סוטה וסוטה ט): **אין מגילתה כשירה כו'**. סוטה שנכתבה מגילתה ואמרה טמאה אני ופטורה אין מגילתה כשירה לסוטה אחרת אלמא כתיבה לשמה בעינן וה"ה נמי דאין מוחקין לה מן התורה:

ונמלך

על זה ועל זה נחלקו. לא שייך למימר הכא טעמיה דב"ש אתא לאשמעינן דכיון דלאמר ת"ק לא נחלקו בדין הוא שיש לו להשיב ולומר נחלקו: **ולא** מסיימי. לא שייך כאן תנא בתרא לטפויי קאתי כיון דליכא תנא דלפסקיה: **לחדד** בו את התלמידים. אין לפרש כמו בשאר דוכתי לידע אם ידעו להשיב על דבריו דאחר שאמר שלא אמר ר' ישמעאל דבר זה מעולם היו יודעים שלא אמר י)כי אם לשבחו: **קנקנתום**. פירש הקונטרס אדרמינ"ט ורשב"ם פירש דקנקנתוס היא קרקע ירוקה שקורין אותה וידריו"ל וכן בערוך ור"ת נמי פוסק כן בתיקון ספר תורה דמותר לתת אדרמינ"ט לתוך הדיו לספר תורה לכולי עלמא דלאו היינו קנקנתוס וא"ת דבמסכת נדה (ד' יט.) תנן שחור כחרת ומפרש כ)התם חרתא דאושכפי ובפ"ב דגיטין (ד' יט.) קאמר דקנקנתוס הוא חרתא דאושכפי אם כן משמע שהוא שחור ואילו וידריו"ל ירוקה היא ודומה לזכוכית ועל שם זכוכית נקראת וידריו"ל ולפי' הקונטרס ניחא ור"י מפרש דאחר שטוחנים אותה יפה לתת לתוך הדיו אז היא משחרת: **או** מייתר אות אחת. כמו בראשית ברא בראו ורבינו מאיר קבל מרבותיו כמו הוה על הוה (יחזקאל ז) שהטיל יו"ד על האחרון: **חוץ** מפרשת סוטה. ור' ישמעאל שהיה אוסר בכל התורה כולה שמא היה דורש גזרה שוה מסוטה או כתיבה כתיבה או ג"ש אחרת אי נמי מדרבנן: **אבל** תורה דסתמא כתיבא ה"נ דמחקינן. משמע אע"ג דסוטה בעי כתיבה לשמה מוחקין לה מן התורה ותימה דלענין גט פסלינן פרק שני דגיטין (שם:) גבי ההוא דשקל ספר תורה ויהביה לדביתהו דאמר רב יוסף למאי ניחוש לה אי משום כריתות דלית בה בעינן וכתב לה לשמה וליכא וי"ל דרב יוסף לית ליה סברא דרב פפא דהכא אי נמי סבר לה כמאן דאמר אין מוחקין לה מן התורה וא"ת והיכי מכשר הכא רב פפא בספר תורה אפילו למאן דבעי לשמה והא תנן גריש כל הגט (שם ד' כד.) שמע קול סופרים מקרין איש פלוני מגרש פלונית פסול לגרש בו ומוקי לה בגמ' בסופרים העשויין להתלמד וספר תורה נמי חשיב לה הכא כעשויין להתלמד ומשמע דלכולהו תנאי אית להו מתני' דהתם מדפריך ולית ליה לר' אחא בר יאשיה הא דתנן וכו' וי"ל דלהתלמד דהתם לא נכתב כלל להכשר הגט אבל ספר תורה כותב בסתמא לדעת כן שאם יצטרכו ימחקו ממנה פרשת סוטה ומיהו קשיא לגבי גט אפילו בענין זה פסול ולא חשיב לשמה דהא אפילו כתבו הסופר לשמה בלא צווי הבעל פסול לגרש בו דהא תניא בהמי שאחזו (שם ד' עב.) כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה ונתנו לה הרי הוא פסול עד שישמעו קולו שאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו והתם פסול משום דלא חשיב לשמה ולא משום דבעינן שליחות בכתיבה דהא סוף פ"ב דגיטין (ד' כג:) מכשירים כתיבת חש"ו בגדול עומד על גביו אע"ג דלאו בני שליחות נינהו וי"ל דלעולם חשיב לשמה והתם פסול מדרבנן וגבי סוטה לא שייך לפסול מדרבנן א"נ בסוטה אין הכהן שעליו לכתוב מקפיד אם יכתוב שום אדם לשמה שלא ברשותו ומסתמא ניחא ליה אבל גבי גט מסתמא לא ניחא ליה לבעל:

עש"ה

מסורת הש"ס

א) [לעיל יב.], ב) [ברכות לג: וש"נ], ג) סוטה כ. ע"ש, ד) [סוטה יז:], ה) ומהרש"א אומר שזבובי' בורחי' ממנו להכי קא"ל קנקנתום יש לי וליכא למיחש לזבובי' [ח"י], ו) וצריך לחלק בין וכתב לונתן דבנתינה בעינן שליחות אבל בכתיבה לא בעינן שליחות משום דמסתמא איירי קרא שכל אדם יכול לגרש את אשתו ואפי' ידיו קטועות [ח"י], ז) גיטין כד. סוטה כ:, ח) צ"ל דמתניתין דקתני, ט) בס"א נוסף: היינו כתובה שם, י) אלא לשבחו אלא כמו שפירש הקונטרס כצ"ל פי' רש"ל ול"ע מה יש בין הלכה לנראין כיון דלשבחו אומר כן אם אמר הלכה מה נראה שבחו יותר [ח"י], כ) [וכן כתבו תוס' בגיטין יט. ולפסר דנגרסתם היה כתוב אבל לפנינו שם לא נמצא].

תורה אור השלם

1. וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים: במדבר ה כג

לעזי רש"י

אדרימינ"ט. צבע שחור.

מוסף רש"י

לבלר. סופר (סוטה כ.). שמא אתה מחסר אות אחת. כגון א' וה' אלהים אמת (ירמיה י), או מייתר אות אחת. כגון בראשית ברא אלהים (סוטה כ:). דבר אחד יש לי. לקמן מפרש מאי תשובה היא זו (שם). כתב שיכול למחות. ור' ישמעאל סבר מוחקין לה מן התורה ולא בעי כתיבה לשמה, ולפרשת סוטה למידה קא קפיד (שם). מאי קא"ל ומאי קא מהדר ליה. מאי קאמר ליה ר' ישמעאל דקא מהדר ליה ר"מ דבר אחד יש לי שעושה רושם ואינו נמחק, מה ענין קנקנתום אצל חיסור ויתור (שם). כתב לגרש את אשתו. כתב לה גט (שם כ:).

עין משפט נר מצוה

עב א ב מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה ד ופ"ג מהלכות סוטה הלכה ח ופ"ד שם הלכה ט סמג עשין כב כה טוש"ע י"ד סי' רעא סעיף ו:

עג ג מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה ח ופ"ד הלכה ד והלכה יא סמג שם:

עד ד מיי' פ"ג מהלכות גירושין הלכה ג סמג שם ועשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלא סעיף ג:

רבינו חננאל

א"ר עקיב' על זה ועל זה נחלקו. פי' בין על המבוי שיש [ב]ארכו מד' אמות ולמעלה ובין על מבוי שהוא פחות מד' אמות נחלקו בית שמאי ובית הילל, ואמרינן תנא קמא סתם קאמר על כל מבוי, ור' עקיב' סתם אמר על כל מבוי מה בינייהו. ופרקינן דרב אחלי [איכא בינייהו] דאמר למטה עד ארבעה, כלומר אם הוא מבוי שרוחב פתחו מארבעה טפחים ולמטה אינו צריך לא לחי ולא קורה, ולא מסיימי. א"ר יהוש' בן לוי כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל א' תלמיד אחד בפני ר' עקיב', אינו אלא ר' מאיר ששימש את ר' ישמעאל ואת ר' עקיב'. דתניא א"ר מאיר כשהייתי למד תורה אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו, וכשבאתי אצל ר' עקיב' אסרו עלי. איני והאמרי משמיה דר"מ כשהייתי למד תורה אצל ר' עקיב' כו'. ואסיקנא לא קשיא מעיקרא אתא קמיה דר' עקיב' כיון דלא [אי]מצי למיקם אליביה, אתא לקמיה דר' ישמעאל גמר גמרא, והדר אתא לקמיה דר' עקיב' וסבר סברא. תניא ר' יהוד' אומר [ר'] מאיר היה אומר לכל מטילין קנקנתום, חוץ מפרשת סוטה שבמקדש, מפני שצריך למוחקה.